УДК: 371.321.4
DOI 10.58649/1694-9099-2026-3-286-293

Халилова Т.Т., Насиридинова У.К.
Жусуп Баласагын атындагы КУУнун Баткен аймактык көп тармактуу институту
Халилова Т.Т., Насиридинова У.К.
Баткенский региональный многопрофильный институт КНУ имени Жусупа Баласагына
Khalilova T.T., Nasiridinova U.K.
Batken Regional Multidisciplinary Institute, Jusup Balasagyn Kyrgyz National University

ЖАЛПЫ БИЛИМ БЕРҮҮЧҮ МЕКТЕПТЕРДЕ ПРЕДМЕТТЕРДИ ИНТЕГРАЦИЯЛАП ОКУТУУНУН ТЕХНОЛОГИЯСЫ
ТЕХНОЛОГИЯ ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТАМ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ
TECHNOLOGY OF INTEGRATED SUBJECT TEACHING IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS

Кыскача мүнөздөмө: Макалада жалпы билим берүүчү мектептерде окуу предметтерин интеграциялап окутуунун технологиясы каралат. Изилдөөнүн актуалдуулугу окуучулардын ар башка предметтерден алган билимдерин өз ара байланышта колдонушуна шарт түзүү зарылдыгы менен аныкталат. Изилдөөнүн максаты – «Манас» эпосунун көркөм текстинин негизинде кыргыз тилин кыргыз адабияты, биология, география жана химия предметтери менен интеграциялап окутуунун технологиялык моделин сунуштоо. Изилдөөдө теориялык талдоо, салыштыруу, контексттик-лексикалык талдоо, предмет аралык байланыштарды системалаштыруу жана педагогикалык моделдөө методдору колдонулган. Макалада «Манас» эпосундагы тилдик бирдиктердин, көркөм каражаттардын жана айрым түшүнүктөрдүн башка предметтердин мазмуну менен байланышы конкреттүү тапшырмалар аркылуу көрсөтүлөт. «Күйүү» жана «учуу» түшүнүктөрүнүн тилдик, адабий жана табигый-илимий маанилерин салыштыруу аркылуу интеграциянын мазмундук модели иштелип чыккан. Ошондой эле проблемалык, изилдөөчүлүк, кызматташтыкта окутуу, оюн, маалыматтык-коммуникациялык жана ден соолукту сактоочу технологияларды интеграцияланган сабакта колдонуу жолдору сунушталат. Натыйжада окуучулардын тилдик, адабий, табигый-илимий жана функционалдык сабаттуулугун өнүктүрүүгө багытталган интеграциялык модель сунушталат.

Аннотация: В статье рассматривается технология интегрированного обучения учебным предметам в общеобразовательной школе. Актуальность исследования определяется необходимостью формирования у учащихся целостного представления о знаниях посредством установления межпредметных связей. Цель исследования заключается в разработке модели интегрированного обучения кыргызскому языку, кыргызской литературе, биологии, географии и химии на основе художественного текста эпоса «Манас». В исследовании использованы методы теоретического анализа, сравнения, контекстно-лексического анализа, систематизации межпредметных связей и педагогического моделирования. Показана возможность использования языковых единиц и художественных средств эпоса «Манас» в качестве основы для установления связей между гуманитарными и естественно-научными предметами. На примере понятий «күйүү» и «учуу» раскрываются различия между их языковым, художественным и научным содержанием. Предложены конкретные задания для интегрированного урока, а также способы применения проблемного, исследовательского, кооперативного, игрового, информационно-коммуникационного и здоровьесберегающего обучения. Предлагаемая модель ориентирована на развитие языковой, литературной, естественно-научной и функциональной грамотности учащихся.

Abstract: The article examines the technology of integrated teaching of school subjects in secondary education. The relevance of the study is determined by the need to develop students' holistic understanding of knowledge through interdisciplinary connections. The purpose of the study is to develop a model for the

integrated teaching of the Kyrgyz language, Kyrgyz literature, biology, geography, and chemistry based on the literary text of the *Manas* epic. The study employs theoretical analysis, comparison, contextual and lexical analysis, systematization of interdisciplinary connections, and pedagogical modeling. The article demonstrates how linguistic units and literary devices from the *Manas* epic can serve as a basis for establishing connections between the humanities and natural sciences. The concepts of "күйүү" and "учуу" are examined in terms of their linguistic, literary, and scientific meanings. Specific tasks for an integrated lesson are proposed, together with ways of applying problem-based, research-based, cooperative, game-based, information and communication, and health-preserving technologies. The proposed model is aimed at developing students' linguistic, literary, natural science, and functional literacy.

Негизги сөздөр: интеграциялап окутуу; предмет аралык байланыш; педагогикалык технология; кыргыз тили; кыргыз адабияты; «Манас» эпосу; көркөм текст; табигый-илимий билим; функционалдык сабаттуулук.

Ключевые слова: интегрированное обучение; межпредметные связи; педагогическая технология; кыргызский язык; кыргызская литература; эпос «Манас»; художественный текст; естественно-научное знание; функциональная грамотность.

Keywords: integrated learning; interdisciplinary connections; pedagogical technology; Kyrgyz language; Kyrgyz literature; «Manas» epic; literary text; natural science knowledge; functional literacy.

Азыркы билим берүү процессинде окуучуга ар бир предмет боюнча өзүнчө маалымат берүү менен гана чектелбестен, ар түрдүү предметтерден алган билимдерин өз ара байланыштырып колдонууга үйрөтүү маанилүү. Мындай талап окуучунун системалуу ой жүгүртүүсүн, алган билимин жаңы кырдаалда колдоно билүүсүн жана функционалдык сабаттуулугун өнүктүрүүгө багытталат.

Педагогикалык технология түшүнүгү окутуунун максатын, мазмунун, методдорун, формаларын жана каражаттарын өз ара байланышта уюштурууну камтыйт [1]. Интеграциялап окутууда бул компоненттер бир гана предметтин эмес, бир нече предметтин мазмундук мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу аркылуу уюштурулат.

Предметтер аралык байланыш окуучунун дүйнө жөнүндөгү түшүнүгүн системалаштырууга жана ар башка илимий тармактардагы билимдерди өз ара байланышта өздөштүрүүсүнө шарт түзөт [4; 5]. Кыргыз тилин башка предметтер менен интеграциялап окутуу теориялык билимди практикалык ишмердик менен айкалыштырууга мүмкүнчүлүк берет [3].

Кыргыз элинин улуттук мурасы болгон «Манас» эпосу мындай интеграция үчүн кеңири мүмкүнчүлүктөрдү камтыйт. Эпостун тили лексикалык байлыгы, көркөм образдуулугу, фразеологиялык жана семантикалык өзгөчөлүктөрү менен кыргыз тили жана адабияты үчүн маанилүү окуу материалы болуп саналат [2]. Ошол эле учурда эпосто кездешкен жаратылыш, мейкиндик, кыймыл-аракет жана адамдын абалы сыяктуу түшүнүктөрдү биология, география жана химиядагы тиешелүү түшүнүктөр менен салыштырып кароого болот.

Ошондуктан бул макалада интеграция жалпы теориялык түшүнүк катары гана эмес, конкреттүү окуу тексти, предметтер жана окуучуларга берилүүчү тапшырмалар аркылуу ишке ашырылуучу окутуу технологиясы катары каралат.

Изилдөөнүн максаты. «Манас» эпосунун көркөм текстинин негизинде кыргыз тили, кыргыз адабияты, биология, география жана химия предметтерин интеграциялап окутуунун технологиялык моделин иштеп чыгуу.

Бул максатка жетүү үчүн төмөнкү милдеттер коюлду:

1. интеграциялап окутуунун теориялык негиздерин талдоо;
2. «Манас» эпосунан предметтер аралык байланышты түзүүгө мүмкүндүк берген тилдик жана мазмундук бирдиктерди аныктоо;
3. «күйүү» жана «учуу» түшүнүктөрүнүн ар түрдүү предметтердеги мазмунун системалаштыруу;

4. «Манас» эпосундагы көркөм сөздөрдү кыргыз тилинин жана адабиятынын материалдары менен байланышта талдоо;

5. көркөм текстти биология, география жана химия предметтери менен интеграциялоонун мүмкүнчүлүктөрүн көрсөтүү;

6. интеграцияланган сабакта колдонулуучу педагогикалык технологияларды конкреттүү тапшырмалар аркылуу моделдөө;

7. интеграциялап окутуунун күтүлүүчү билим берүү натыйжаларын аныктоо.

Изилдөөнүн методдору: теориялык талдоо, салыштыруу, контексттик-лексикалык талдоо, көркөм текстти интерпретациялоо, предмет аралык байланыштарды системалаштыруу жана педагогикалык моделдөө. Изилдөөдө эксперименттик-статистикалык маалыматтар колдонулган эмес. Макаланын негизги натыйжасы катары интеграциялап окутуунун мазмундук жана технологиялык модели сунушталат.

Интеграциялап окутуунун теориялык негиздери. Интеграциялап окутуу – окуу материалдарын ар башка предметтердин алкагында өз-өзүнчө кароонун ордуна, аларды жалпы объект, түшүнүк же проблема аркылуу өз ара байланышта өздөштүрүүгө багытталган педагогикалык мамиле.

Интеграция предметтердин мазмунун жөн гана бириктирүүнү билдирбейт. Анын негизги шарты – интеграциялануучу предметтер үчүн жалпы объекттин, түшүнүктүн же идеянын болушу [3; 6]. Мындай учурда ар бир предмет өзүнүн илимий мазмунун сактоо менен бирге жалпы окуу проблемасын чечүүгө өз салымын кошот. Мисалы, «Манас» эпосундагы бир сөз же сөз айкашы кыргыз тили сабагында грамматикалык же лексикалык өзгөчөлүгү боюнча, адабият сабагында көркөм каражат катары, ал эми табигый-илимий предметтерде тиешелүү илимий түшүнүктөр менен байланышта каралышы мүмкүн. Бул принципти төмөнкү схема аркылуу көрсөтүүгө болот: «Манас» тексти → тилдик талдоо → адабий талдоо → илимий түшүнүк → предмет аралык салыштыруу → практикалык тапшырма → жыйынтык.

Демек, интеграциянын өзөгү – бирдиктүү окуу объектисин ар башка предметтердин алкагында өз ара байланышта талдоо жана түшүндүрүү**.**

«Манас» эпосу аркылуу предметтерди интеграциялоонун мазмундук модели. Интеграцияны конкреттештирүү максатында «күйүү» жана «учуу» түшүнүктөрү мисал катары тандалды. Бул түшүнүктөр ар бир предметте өзүнө тиешелүү мазмунга ээ. Аларды салыштыруу окуучуга сөздүн контексттик маанисин, көркөм образдын өзгөчөлүгүн жана илимий түшүнүктүн мазмунун ажыратып түшүнүүгө мүмкүндүк берет.

Таблица 1. «Күйүү» жана «учуу» түшүнүктөрүн предметтер аралык интеграциялоонун модели

№	Түшүнүк	Предмет	Предметтеги мазмуну	«Манас» менен байланышы	Окуучунун тапшырмасы
1	күйүү	Кыргыз тили	Сөздүн түз жана өтмө мааниде колдонулушу	Көркөм текстте ички абалды, сезимди образдуу берүү	«Күйүү» сөзүнүн түз жана өтмө мааниде колдонулушуна мисалдарды таап, маанисин түшүндүрүү
2	күйүү	Кыргыз адабияты	Метафоралык образдуулук	От, жалын, күчтүү сезим менен байланышкан көркөм образдар	«Күйүү» түшүнүгүнүн көркөм тексттеги образдык маанисин аныктоо
3	күйүү	Химия	Кычкылдануу менен байланышкан химиялык процесс	Сөздүн көркөм мааниси менен илимий маанисин салыштырууга негиз түзөт	Күйүү процессинин химиялык өзгөчөлүгүн түшүндүрүп, көркөм мааниден айырмасын аныктоо

4	күйүү	География	Күн радиациясы жана жер бетинин ысышы менен байланышкан кубулуштар	Табият кубулуштарынын көркөм тексте сүрөттөлүшү менен байланыштыруу	Табигый кубулуш менен анын көркөм сүрөттөлүшүнүн айырмасын түшүндүрүү
5	күйүү	Биология	Организмдеги энергия алмашуу менен байланышкан процесстер	Жашоо, күч, энергия жөнүндөгү көркөм түшүнүктөр менен салыштыруу	Биологиялык процесс менен көркөм түшүнүктүн айырмасын аныктоо
6	учуу	Кыргыз тили	Сөздүн түз жана өтмө мааниси	Кыймыл-аракетти жана абалды образдуу берүү	«Учуу» сөзүнүн контексттик маанисин аныктоо
7	учуу	Кыргыз адабияты	Салыштыруу, метафора жана образдуулук	Канат, куш, бийиктик, эркиндик менен байланышкан көркөм образдар	«Учуу» түшүнүгү катышкан көркөм каражаттарды аныктап, алардын функциясын түшүндүрүү
8	учуу	Биология	Куштардын учуусу жана канаттарынын түзүлүшү	Көркөм образ менен биологиялык кубулушту салыштыруу	Куштардын учуу механизмин түшүндүрүп, көркөм образдан айырмасын аныктоо
9	учуу	География	Аба массаларынын жана шамалдын кыймылы	Кыймыл, багыт жана мейкиндик түшүнүктөрү менен байланыштыруу	Аба массаларынын кыймылын схема аркылуу көрсөтүп, «учуу» түшүнүгү менен салыштыруу
10	учуу	Химия	Газдардын жана бөлүкчөлөрдүн кыймылы	Көркөм жана илимий маанилерди салыштырууга негиз түзөт	Газдардын жана бөлүкчөлөрдүн кыймылын түшүндүрүп, «учуу» сөзүнүн көркөм маанисинен айырмасын аныктоо

Таблицадан көрүнүп тургандай, интеграциялап окутууда бир эле сөздүн ар башка предметтердеги мааниси бирдей деп каралбайт. Тескерисинче, анын контексттик, көркөм жана илимий маанилери өз ара салыштырылат**.**

Мындай ыкма окуучуга бир түшүнүктүн ар башка предметтердеги маанилик өзгөчөлүктөрүн ажыратып түшүнүүгө шарт түзөт. Мисалы, химияда «күйүү» конкреттүү химиялык процессти билдирсе, көркөм текстте ошол эле сөз өтмө мааниде колдонулушу мүмкүн. Бул айырмачылыкты аныктоо окуучунун тилдик жана табигый-илимий сабаттуулугун өз ара байланышта өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

«Манас» эпосунан алынган үзүндүнү предмет аралык талдоо. Интеграцияланган сабактын негизги окуу материалы катары Саякбай Каралаевдин варианты боюнча жарык көргөн «Манас» эпосунун 2010-жылкы басылышынан төмөнкү үзүндү алынды:

«Көк темирден тон кийген

Баатырлары башкача,

Көк күбөнү жамынып,
Көрчү болсоң Алөөкө
Көк жолборстой чамынып,
Кыргызды кырып кетүүгө
Келген экен камынып,
Аскер алып, кол жыйнап,
Козголоң туман чуу салып,
Ак үйлүүгө келиптир,
Каарынан жан чыгып,
Канча адам өлүптүр» [2, 21–22-бб.].

Үзүндүдөгү «чамынып», «камынып», «кол жыйнап», «чуу салып», «жан чыгып», «өлүптүр» сыяктуу тилдик бирдиктер окуянын динамикасын жана эмоционалдык чыңалуусун күчөтөт**.** «Көк жолборстой чамынып» деген салыштыруу каармандын образын таасирдүү ачып, тексттин көркөмдүүлүгүн арттырат.

Бул үзүндү интеграцияланган сабакта төмөнкү предметтер боюнча талдоого алынат.

Кыргыз тили боюнча тапшырма. Окуучулар үзүндүдөн кыймыл-аракетти билдирген этиштерди таап, алардын маанисин контекстке ылайык чечмелешет. «Чамынып», «камынып», «кол жыйнап», «чуу салып», «жан чыгып» тилдик бирдиктеринин маанисин түшүндүрүп, алардын кайсылары түз, кайсылары контексттик же образдуу мааниде колдонулганын аныкташат. Бул тапшырма окуучулардын лексика-семантикалык талдоо жүргүзүү жөндөмүн өнүктүрүүгө багытталат.

Кыргыз адабияты боюнча тапшырма. Окуучулар үзүндүдөгү көркөм каражаттарды аныктап, алардын тексттеги функциясын талдашат. «Көк жолборстой чамынып» деген саптагы салыштырууну аныктап, анын каармандын образын ачуудагы ролун түшүндүрүшөт. Ошондой эле «көк темир», «көк күбө» сыяктуу сөз айкаштарынын көркөмдүк функциясын талдашат.

Биология боюнча тапшырма. «Каарынан жан чыгып» деген туюнтма көркөм мааниде колдонулгандыктан, аны биологиялык түшүнүк менен түздөн-түз теңдештирүүгө болбойт. Окуучулар «жан чыгып» деген көркөм туюнтманын маанисин аныктап, аны адам организминин жашоо функцияларынын токтошу жөнүндөгү биологиялык түшүнүк менен салыштырышат. Бул жерде интеграциянын мааниси – көркөм туюнтманы биологиялык терминге айландыруу эмес, көркөм жана илимий түшүнүктөрдүн мазмундук айырмасын аңдап-түшүнүү.

География боюнча тапшырма. Үзүндүдөгү «туман» түшүнүгү географиялык мазмун менен байланышта каралат. Окуучулар «Козголоң туман чуу салып» деген саптагы «туман» сөзүнүн көркөм маанисин аныктап, аны географиядагы табигый кубулуш катары түшүндүрүлүүчү туман түшүнүгү менен салыштырышат. Мында бир эле сөздүн табигый кубулушту билдирген түз мааниси менен көркөм тексттеги образдуу маанисинин айырмасы аныкталат.

Химия боюнча тапшырма. Химия сабагында «күйүү» түшүнүгү илимий мазмунда каралып, анын тилдеги өтмө мааниде колдонулушу менен салыштырылат. Окуучулар күйүү процессин химиялык жактан түшүндүрүп, андан соң «күйүү» сөзү өтмө мааниде колдонулган учурларга мисал келтирип, анын түз жана өтмө маанилеринин айырмасын аныкташат.

Ошентип, тандалып алынган окуу материалы кыргыз тили сабагында тилдик бирдиктерди талдоого, адабият сабагында көркөм образдарды аныктоого, биологияда көркөм жана илимий түшүнүктөрдү салыштырууга, географияда сөздүн көркөм жана илимий маанилерин ажыратууга негиз түзөт.

Интеграцияланган сабакта педагогикалык технологияларды колдонуу. Интеграциянын натыйжалуулугу анын мазмунуна гана эмес, окуучулардын окуу ишмердигин уюштурууга да байланыштуу. Ошондуктан интеграцияланган сабакта бир нече педагогикалык технологияны максаттуу айкалыштыруу зарыл.

Проблемалык окутуу. Сабактын башында төмөнкү проблемалык суроо коюлат: «Эмне үчүн эпосто “адам өлдү” деп түз айтылбастан, “каарынан жан чыгып” деген образдуу туюнтма

колдонулган?» Бул суроо окуучуларды кыргыз тили, кыргыз адабияты жана биология боюнча алган билимдерин өз ара байланышта колдонууга түрткү берет.

Изилдөөчүлүк технология. Окуучулар топторго бөлүнүп, бир түшүнүктү ар башка предметтердин алкагында изилдешет. Биринчи топ кыргыз тили, экинчи топ кыргыз адабияты, үчүнчү топ биология, төртүнчү топ география, бешинчи топ химия боюнча түшүнүктүн тиешелүү мазмунун талдайт. Ар бир топ өз предмети боюнча түшүндүрмө даярдап, аны жалпы класска сунуштайт.

Кызматташтыкта окутуу. Топтук иш учурунда окуучулар өз ара маалымат алмашып, биргелешкен жыйынтык чыгарышат. Мисалы, «учуу» түшүнүгү боюнча биология тобу куштардын учуу механизмин, география тобу аба массаларынын кыймылын, кыргыз тили тобу сөздүн түз жана өтмө маанисин, кыргыз адабияты тобу анын көркөм образ түзүүдөгү кызматын түшүндүрөт. Ошентип, бир түшүнүктүн ар башка предметтердеги мазмуну окуучулардын биргелешкен ишмердигинин негизинде толукталат.

Оюн технологиясы. «Кайсы предмет?» оюнунда окуучуларга «күйүү», «учуу», «туман», «жан чыгуу», «канат», «аба», «кычкылдануу», «салыштыруу» сыяктуу түшүнүктөр сунушталат. Окуучулар аларды тиешелүү предметтер боюнча бөлүштүрүп гана тим болбостон, айрым түшүнүктөрдүн бир нече предмет менен байланышынын себебин түшүндүрүшөт.

Маалыматтык-коммуникациялык технология. Интерактивдүү тактада «Манас» эпосунан алынган үзүндү көрсөтүлөт. Окуучулар тексттеги көркөм каражаттарды аныктап, андан соң предметтер аралык байланыштарды чагылдырган таблица же интеллект-карта түзүшөт. Бул байланышты төмөнкү схема аркылуу көрсөтүүгө болот: «Манас» тексти → тилдик бирдик → көркөм каражат → илимий түшүнүк → предмет аралык байланыш.

Ден соолукту сактоочу технология. Сабакта окуу ишмердигинин түрлөрүн кезектештирүү сунушталат: текст менен иштөө, топтук талкуу, интерактивдүү тактада иштөө, кыскача презентация жана рефлексия. Ишмердиктин түрлөрүн мындайча кезектештирүү окуучулардын бир эле иш-аракетке узак убакыт бою көңүл буруп отуруусун азайтып, сабакка активдүү катышуусуна шарт түзөт.

Интеграциялап окутуунун технологиялык модели. Интеграцияланган сабакты төмөнкү ырааттуулукта уюштурууга болот:

1. Мотивация – «Манас» эпосунан алынган үзүндү менен таанышуу.
2. Проблеманы коюу – тексттеги образдуу сөздөрдүн маанисин түшүндүрүүгө багытталган суроо берүү.
3. Кыргыз тили боюнча талдоо – сөздөрдүн маанисин жана тилдик өзгөчөлүктөрүн аныктоо.
4. Адабий талдоо – көркөм каражаттарды аныктоо жана алардын тексттеги функциясын түшүндүрүү.
5. Предмет аралык интеграция – биология, география жана химия боюнча тиешелүү түшүнүктөрдү талдоо.
6. Салыштыруу – көркөм жана илимий маанилерди өз ара салыштыруу.
7. Топтук жыйынтык – алынган маалыматтарды жалпылап, бирдиктүү схемага келтирүү.
8. Рефлексия – интеграциялап окутуунун натыйжасында окуучу кандай жаңы билим алганын аныктоо.

Мындай түзүлүштө ар бир предмет өзүнүн мазмундук өзгөчөлүгүн сактоо менен бирге сабактын жалпы максатына кызмат кылат.

Интеграциялап окутуунун күтүлүүчү натыйжалары. Сунушталган технологияны колдонуу менен окуучу:

– «Манас» эпосунун текстин лексикалык жана семантикалык жактан талдайт;
– сөздөрдүн түз жана өтмө маанилерин ажыратат;
– көркөм каражаттарды аныктап, алардын тексттеги функциясын түшүндүрөт;
– бир эле түшүнүктүн ар башка предметтердеги маанисин салыштырат;
– көркөм жана илимий түшүнүктөрдүн айырмасын аныктайт;

– кыргыз тили жана кыргыз адабияты боюнча алган билимин табигый-илимий предметтер боюнча билими менен байланыштырат;

– маалыматты топтойт, салыштырат жана жыйынтык чыгарат;

– өз оюн далилдер менен негиздеп түшүндүрөт;

– топто кызматташып иштейт;

– маалыматтык-коммуникациялык каражаттарды окуу милдеттерин чечүүдө колдонот;

– улуттук маданий мурастын мазмунун предметтик билимдер менен байланышта кабыл алат.

Демек, интеграциялап окутуунун натыйжасы предметтердин санын көбөйтүү эмес, окуучунун ар башка предметтер боюнча алган билимдеринин ортосунда функционалдык байланыш түзүү болуп саналат.

Жалпы билим берүүчү мектептерде предметтерди интеграциялап окутуу окуучулардын ар башка предметтерден алган билимдерин өз ара байланышта колдонушуна шарт түзөт. Жүргүзүлгөн теориялык жана методикалык талдоо интеграция предметтердин мазмунун механикалык түрдө бириктирүү эмес, жалпы объекттин же түшүнүктүн негизинде билимдерди системалаштырууга багытталган педагогикалык мамиле экендигин көрсөттү.

Бул макалада интеграциянын негизги объектиси катары «Манас» эпосунун көркөм тексти алынды. Эпостогу тилдик бирдиктер кыргыз тили сабагында лексика-семантикалык жактан, кыргыз адабиятында көркөм каражат катары талданып, айрым түшүнүктөр биология жана географиядагы тиешелүү илимий түшүнүктөр менен салыштырылды.

Мисалы, «Көк жолборстой чамынып» деген сап кыргыз адабиятында салыштыруу катары талданса, «жан чыгып» деген туюнтманын көркөм мааниси биологиялык түшүнүк менен салыштыруу аркылуу айырмаланат. «Туман» сөзүнүн көркөм тексттеги мааниси географиядагы табигый кубулуш жөнүндөгү түшүнүк менен салыштырылат. Ал эми «күйүү» жана «учуу» түшүнүктөрү тилдик, адабий жана табигый-илимий маанилерди салыштырууга мүмкүндүк берген кошумча интеграциялык түшүнүктөр катары сунушталды. Интеграцияланган сабакта проблемалык, изилдөөчүлүк, кызматташтыкта окутуу, оюн, маалыматтык-коммуникациялык жана ден соолукту сактоочу технологияларды максаттуу айкалыштыруу окуучулардын активдүү окуу ишмердигин уюштурууга шарт түзөт.

Сунушталган технология окуучулардын тилдик жана адабий билимдерин табигый-илимий түшүнүктөр менен салыштыруусуна, алган билимин жаңы кырдаалда колдонуусуна, маалыматты талдоосуна, өз оюн негиздөөсүнө жана жыйынтык чыгаруусуна багытталган. Ошондой эле «Манас» эпосу аркылуу улуттук маданий мурастын мазмунун тилдик, адабий жана табигый-илимий билимдер менен байланышта кабыл алууга мүмкүнчүлүк түзүлөт. Ошентип, предметтерди интеграциялап окутуунун сунушталган технологиясы тилдик сабаттуулукту, адабий компетенттүүлүктү, табигый-илимий билимдерди, функционалдык сабаттуулукту, изилдөөчүлүк жана коммуникативдик көндүмдөрдү өз ара байланышта өнүктүрүүгө багытталган. Бул жагынан алганда «Манас» эпосунун көркөм текстин жалпы билим берүүчү мектептерде предметтер аралык интеграцияны уюштуруунун дидактикалык булагы катары пайдаланууга болот.

Колдонулган адабияттар

1. Беспалько, В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.

2. Манас: С. Каралаевдин варианты боюнча / түз.: А. Жайнакова, А. Акматалиев; сөздүк түз. А. Мамытов; сүрөтчү Т. Герцен. – Бишкек: Турар, 2010. – 1008 б.

3. Курманкожоева, Д. К. Кыргыз тилин кыргыз адабияты менен интеграциялап окутуунун педагогикалык шарттары / Д. К. Курманкожоева // Вестник Кыргызского национального университета им. Ж. Баласагына. – 2020. – № 1–2. – С. 7–10.

4. Нестеренко, Г. И. Интегрированные занятия и межпредметные связи как фактор роста качества преподавания / Г. И. Нестеренко, Г. Н. Сулейменова // Вестник Западно-Казахстанского университета им. М. Утемисова. – 2022. – Т. 88. – № 4. – С. 134–140.
5. Балашов, А. М. Использование интеграции знаний (интегрированных занятий) и межпредметных связей в ходе преподавания физики и технических дисциплин / А. М. Балашов // Управление образованием: теория и практика. – 2023. – Т. 13. – № 1. – С. 35–42. – DOI: 10.25726/s9190-0671-4571-x.
6. Багова, Л. Л. Межпредметная интеграция в образовательном процессе и ее проблемы на этапах становления педагогической науки / Л. Л. Багова // Вестник Майкопского государственного технологического университета. – 2014. – № 1. – С. 57–61.
7. Абдувалиев, И. А. Кыргыз тилинин морфологиясы / И. А. Абдувалиев. – Бишкек, 2008. – 284 б.

Рецензент: педагогика илимдеринин доктору, профессор Чыманов Ж.А.

УДК 81-13
DOI 10.58649/1694-9099-2026-3-293-300

Хулхачиева–Байтерекова Ж.С., Бобкова А.А.
Москва мамлекеттик лингвистикалык университети
Хулхачиева–Байтерекова Ж.С., Бобкова А.А.
Московский государственный лингвистический университет
Khulkhachieva–Baiterekova Zh.S., Bobkova A.A.
Moscow State Linguistic University

МОСКВА МАМЛЕКЕТТИК ЛИНГВИСТИКАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИНИН КЫРГЫЗ ТИЛИН ЧЕТ ТИЛИ КАТАРЫНДА ОКУТУУ ТАЖРЫЙБАСЫ
ОПЫТ ПРЕПОДАВАНИЯ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО В МОСКОВСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ
EXPERIENCE OF TEACHING KYRGYZ AS A FOREIGN LANGUAGE AT MOSCOW STATE LINGUISTIC UNIVERSITY

Кыскача мүнөздөмө: Макалада Москва мамлекеттик лингвистикалык университетинде (ММЛУ) Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештиги (КМШ) жана жакынкы чет өлкөлөрдүн тилдерин, алардын катарында кыргыз тилин окутуунун методологиялык, дидактикалык жана маданий аспектилери талдоого алынат. Изилдөөнүн борборунда кыргыз тилин чет тили катары окутуу иш-аракети турат. Тил үйрөнүү процесси студенттин жеке чыгармачыл дареметин ачуу, анын когнитивдүү кызыкчылыктарын, максаттарын жана жашоо-баалуулуктарын эске алган комплекстүү билим берүү катары каралат. Макалада бул милдеттерди чечүү үчүн негизги стратегия болуп саналган «инсандык-ишмердүүлүк ыкмасынын» колдонулушу, анын ырааттуулугу жана натыйжалуулугу иликтелет. Ошондой эле ММЛУда кыргыз тили боюнча иштелип чыккан окуу программалары жана дидактикалык материалдар туурасында сөз болот.

Аннотация: В статье анализируются методологические, дидактические и культурологические аспекты преподавания языков стран Содружества Независимых Государств (СНГ) и ближнего зарубежья, в частности кыргызского языка, в Московском государственном лингвистическом университете (МГЛУ). Центральное место в исследовании занимает практика преподавания кыргызского языка как иностранного. Процесс изучения языка рассматривается как комплексное образование, нацеленное на раскрытие творческого потенциала студента, с учетом его познавательных интересов, целей и жизненных ценностей. В статье исследуются применение, последовательность и